

Så bröt Justitiekanslern mot grundlagens princip om allas likhet inför lagen – en kronologi

Avsikten med nedanstående text är att tidsligt dokumentera hur JK tolkat Europakonventionen, som via regeringsformen ingår i Sveriges grundlag, på två olika sätt i två ärenden som behandlats väsentligen samtidigt, i strid med regeringsformens krav på allas likhet inför lagen: ”[d]omstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter ska i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet” (1. kap 9 § regeringsformen). De dokument som det hänvisas till finns tillgängliga för nedladdning på Academic Rights Watch webbplats (academicrightswatch.se).

1. Erik J Olsson, professor i teoretisk filosofi vid Lunds universitet, skickar 2012-06-13 in ett skadeståndsanspråk till JK med hänvisning till Europakonventionen med anledning av kränkningar av bl.a. yttrandefriheten vid universitetet. Detta med anledning av en PM som han fått där ett antal regler uppställs för var vad man får säga och göra inom hans avdelning. En regel förbjuder ”ofta upprepad och överdriven kritik”, en annan bl.a. ”reprimander” (= allvarliga tillrättavisningar, enligt ordlistan).

2. Justitiekanslern avslår skadeståndsanspråket 2012-12-28. Enligt JK kränker reglerna i PM inte Olssons civila rättigheter. Angående förbuden ovan skriver JK (sid. 6, vår kursivering):

”När det först gäller förbudet kollegor emellan mot kontroll, reprimander eller annan oönskad inblandning i den enskildes arbete samt förbudet mot ofta upprepad och överdriven kritik av enskilda kollegor kan dessa förbud inte förstås som att de utgör hinder för de anställda att framföra synpunkter på varandras arbete. *Föreskrifterna reglerar endast i vilka former sådana synpunkter ska framföras.* Det är uppenbart att förbuden har tillkommit i syfte att skapa ett gott arbetsklimat och god stämning vid institutionen. Det först nämnda förbudet innefattar såvitt Justitiekanslern uppfattar saken dessutom ett förtydligande om ledningsansvaret vid institutionen och måste läsas i samband med de övriga föreskrifter som också har ett sådant syfte. Förbuden kan mot denna bakgrund inte anses inskränka de anställdas yttrandefrihet i Europakonventionens mening utan får istället betraktas som en form av ordningsföreskrifter.”

3. Olsson lämnar 2013-08-01 in en begäran om omprövning till JK. Angående resonemanget ovan anför han följande:

”(A) Betrakta följande påstående ovan: ’Föreskrifterna reglerar endast i vilka former sådana synpunkter ska framföras’. Föreskrifterna är med andra ord enligt JK att betrakta som rena formföreskrifter. Citatet ovan måste läsas som att JK anser att detta är ett av skälen varför förbuden inte kan anses inskränka de anställdas yttrandefrihet i Europakonventionens mening. Det är underförstått att förbuden därför heller inte kränker yttrandefriheten, vilket ju är det som saken ytterst gäller. Men artikel 10 i Europakonventionen lyder som följer (min kursivering):

’1. Var och en har rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning och oberoende av territoriella gränser. Denna artikel hindrar inte en stat att kräva tillstånd för radio-, televisions- eller biografföretag.

2. Eftersom utövandet av de nämnda friheterna medför ansvar och skyldigheter, får det underkastas sådana *formföreskrifter*, villkor, inskränkningar eller straffpåföljder som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till statens säkerhet, till den territoriella integriteten eller den allmänna säkerheten, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller för annans goda namn och rykte eller rättigheter, för att förhindra att förtroliga underrättelser sprids eller för att upprätthålla domstolars auktoritet och opartiskhet.’

Artikel 10 gäller alltså även formföreskrifter. Att det skulle vara fråga om formföreskrifter ger alltså inte stöd för slutsatsen att förbuden inte kan anses kränka de anställdas yttrandefrihet i Europakonventionens mening. Påståendet ger snarare stöd för den motsatta slutsatsen: att artikel 10 är tillämplig och att det kan röra sig om kränkningar av anställdas yttrandefrihet. Felet måste betraktas som uppenbart då det räcker att läsa artikel 10, andra stycket, för att förvissa sig om att formföreskrifter som rör yttranden faller under artikel 10 och därför kan utgöra kränkningar av yttrandefriheten.”

4. Svaret från JK kom 2013-08-21. Där konstateras bara att man inte ändrar tidigare beslut samt att ”[v]ad Erik J. Olsson nu anfört föranleder inte Justitiekanslern att göra någon annan bedömning av frågan om statens skadeståndsskyldighet än den som Justitiekanslern gjorde i beslutet den 28 december 2012”.

5. Någon dag senare, i slutet av augusti 2013, inkommer professor emeritus Ulfur Arnason med sin JK-anmälan. Arnason anmäler också kränkningar av yttrandefriheten vid Lunds universitet, med hänvisning till bl.a. artikel 10 i Europakonventionen.

6. Olsson inkommer 2013-09-16 med en anhållan om angivande av de skäl som bestämt utgången i hans ärende.

7. JK svarar Olsson 2013-09-25 med att myndigheten inte är skyldig att ange de skäl som bestämt utgången då det inte är fråga om myndighetsutövning mot enskild. Inte heller anser man sig vara skyldig att ompröva. JK tillägger: ”Justitiekanslern är dock oförhindrad att på nytt ta ställning till ett anspråk om skäl för det framkommer. Några sådana skäl har inte framkommit i ditt ärende.” Sedan fastslås att ”[ä]rendet här är avslutat”.

8. JK:s beslut i Arnasons ärende kommer en dag senare, 2013-09-26. Även Arnasons anmälan avslås. Bedömningen av frågan huruvida Arnasons yttrandefrihet kränkts enligt artikel 10 i Europakonventionen inleds med följande (sid. 5, vår kursivering):

”I artikel 10.1 i Europakonventionen föreskrivs att var och en har yttrandefrihet, innefattande åsiktsfrihet och frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning. Av artikel 10.2 följer att yttrandefriheten får underkastas vissa *formföreskrifter*, villkor, inskränkningar eller straffpåföljder som är föreskrivna i lag.”

Kommentar: I motsats till de uppgifter man lämnade i Olssons ärende medger JK i bedömningen av Arnasons ärende att formföreskrifter faller under artikel 10 i Europakonventionen. JK har alltså tolkat Europakonventionen på olika sätt i två ärenden som behandlats under väsentligen samma tidsperiod. I Olssons fall tolkas artikel 10 på ett felaktigt och mot ordalydelsen stridande sätt, som går anmälaren emot. I Arnasons fall tolkas artikel 10 korrekt, men där spelar frågan huruvida formföreskrifter täcks av artikel 10 ingen roll för utgången: ingen av parterna anför att Arnasons rättigheter ska ha begränsats genom uppställande av formföreskrifter. Hanteringen strider mot regeringsformens krav på allas likhet inför lagen.